

În sînul națiunilor civilizate există foarte mulți care cred că organizația socială și cea politică nu e conformă cu preceptele unei rațiuni normale, nici cu rezultatele date de științele experimentale, fizice și naturale, și că o asemenea situație nu poate fi continuată în mod stăruitor și consecvent în direcția apucată. Cu toate că învățătura și civilizațiunea se răspîndesc aproape în toate părțile europene și transatlantice, că descoperiri noi pe tărîmul industrial sporesc condițiunile bunului trai, omenirea e mai nemulțumită decît orișicînd.

Dacă ne vom uita în Germania, stat de o importanță politică ridicată, vom observa că nici legile excepționale, nici puterea discreționară a organelor polițienești și chiar starea de asediu nu vor suprima cu desăvîrșire acea mișcare care roade din temelie edificiul social. Afară de aceea, un rău ascuns, care nu se poate explica, cu toată lămurirea cerută, împinge mii și mii de indivizi să-și părăsească patria și să treacă valurile mării, un fel de hemoragie a corpului național ce se împotrivesc oricărei încercări de vindecare.

În Rusia administrația a pierdut sentimentul solidarității publice, funcționarii nu gîndesc nici la interesele țării, nici la ale poporului, ci numai la ale lor proprii; toate mijloacele sînt bune pentru ei; chiar venalitatea și traficarea dreptății. Oamenii învățați caută o armă desperată în nihilism. Oamenii de stat recurg la leacuri stranii: unul vede binele în regimul parlamentar; altul, neavînd nădejde decît în asiaticism, reclamă întărirea despotismului ereditar; un altul crede cu stăruință în eficacitatea unui tratament derivativ și propagă războiul în contra Germaniei, Austriei, Turciei, în contra tuturor dacă trebuie. Și pe cînd se discută asemenea remedii, militarismul și mizeria cresc.

În Franța oratori populari cer împărțirea bunurilor. Clasa a patra se pregătește a pune mîna pe puterea statului și a alunga din funcții și sinecure burghezia, care de la 1789 singură deține puterea. Vechile partizi vor să reziste, dar fără speranță și fără unitate, prin comploturi clericale, monarhice și militare.

În Italia mizeria agrară e mare. Salahorii lanurilor de orez din Lombardia și din singurătățile mlăștinoase ale Romagnei, decimați de friguri și de pelagră emigrează în stoluri, iar dacă rămîn în țara lor, vînd pentru cincizeci de bani pe zi munca lor.

În Anglia s-ar părea la întîia vedere că soliditatea e mai mare. Dar, privită mai de aproape, se va vedea că siguranța edificiului social e din ce în ce mai compromisă. E adevărat că biserica, aristocrația de naștere și plutocrația sînt organizate în mod puternic și au o idee exactă de interesele lor.

Burghezia se pleacă sub legile scrise și nescrise; se prefacă cu fățarnicie c-ar fi evlavioasă și se închină la titluri, jură că nu e convenabil decît ceea ce satisface pe cei zece mii de aristocrați ce afirmă că e vulgar de a contraria privilegiile lor. Dar muncitorul și fermierul rămîn în afară de această conjurație ipocrită; aceștia finanțează societăți de liberi-cugetători și de republicani, arată pumnii regalității și aristocrației, și cine știe a citi în ochii proletarului englez vede că furtuna va fi amenințătoare. Cît despre Irlanda, mișcările sîngeroase întîmplăte acolo sînt cunoscute.

În Austria sau Austro-Ungaria zeci de naționalități se luptă unele cu altele și caută a-și face reciproc răul cel mai mare posibil. În fiecare provincie, adesea în fiecare sat majoritățile chiar relative caută a nimici minoritățile; acestea, neputînd rezista, se prefac a se supune, dar cu turbarea în inimă și dorind chiar destrucțiunea imperiului ca mijloc unic pentru a ieși dintr-o situație nesuferită.

În sfîrșit, toate țările, puternice sau slabe, au cîte o plagă nevindecată și cred a afla dacă nu scăparea, cel puțin ușurare, sacrificînd miliarde în fiecare an militarismului, cu o spaimă și-o anxietate care crește din ce în ce.

Lupta dintre guverne și popoare, mînia partidelor politice una în contra alteia, frămîntarea diferitelor clase sociale e, fără îndoială, forma unei boale generale a epocii. Ea se află în toate țările, deși în fiecare are alt nume.

Dar o formă și mai gravă a acestei boale e cea sufletească; e nemulțumirea adîncă și melancolia, independente de legături naționale sau de altele, neprivind granițele politice și situațiunea socială și care umplu cu toate acestea sufletul oricărui om care e la nivelul civilizației contemporane. Fiecine simte un fel de iritare, pe care o atribuie la mii de cauze accidentale, mai totdeauna eronate, dacă nu caută justificarea ei cu ajutorul analizei. El e împins a critica cu asprime dacă nu condamnă toate manifestările vieții sociale. Unii numesc acest rău nervozitate, alții pesimism, alții scepticism. Dar oricît nimirile și dezignațiunea ar varia, ele acopăr totuși unul și același rău.

Din nefericire, neajunsurile politice și economice n-au rămas fără o însușire determinantă asupra artelor și literaturii. Astfel, ca un fel de adăpost împotriva realității, s-a născut în Germania romantismul, care descria veacul de mijloc cu culori atît de strălucite, precum desigur în realitate nu le-a putut avea, și tot pentru a scăpa de un prezent insuficient, cu ideea că orice altă stare de lucruri trebuie să fie mai bună decît cea existentă s-a născut școala romantică în Franța, fiică a școlii romantice germane și a disprețului byronian pentru lume.

În timpul din urmă, apoi, francezii, în literatură și în arte, au admis un sistem numit naturalist, în care circumscrie terenul artelor în prezent și la realitate, respinge întoarcerea trecutului și orice aspirație spre viitor, spre un ideal mai bun.

Dar și naturalismul reprezintă poate tablouri de fericire și părțile frumoase ale vieții? Nu. Cu un exclusivism care i se impută, el se leagă numai de părțile cele mai urîte și mai lipsite de mîngîiere ale civilizației, se silește a arăta pretutindenea corupția, suferința, lipsa consistenței morale, omul murind într-o societate în agonie. Cît despre arta modernă, chiar dacă nu se poate opri de-a recunoaște frumusețea și-a o copia, caută a o mînji amestecînd ideea că forma nobilă și pură servă pentru scopuri puțin înalte și care o profanează. Corpul e batjocorit în maiestatea frumuseții prin trăsături de senzualitate și de libertinaj care nu lipsesc mai în nici unul din tablourile contemporane.

Cît despre filozofie, pesimismul e la modă: Schopenhauer e Dumnezeu, Hartmann e profetul său. Pozitivismul lui Auguste Comte nu face nici un progres; filozofii francezi nu mai studiază decît psihologie, filozofia engleză nu mai merită numele de metafizică și se ocupă de chestii practice de ordine secundară, nu de soluțiunea unor probleme universale. Numai Germania are o metafizică vie, dar și aceasta e întunecoasă și desperată.

Nu noi vom contesta meritele extraordinare ale marelui filozof german. În adevăr, el a risipit prin criticile lui energice dominațiunea aceluia filozofem, compus din o goală și stearpă frazeologie, pe care Hegel o introdusese și care a stăpînit spiritele în curs de un sfert de secol. Dar afară de acest merit a înlăturat prin critica lui și alte sisteme ce exercitau o dominațiune mai restrînsă, la unele universități, precum acelea ale lui Schelling, Fichte, Schleiermacher etc. Era necesar să se purifice atmosfera științifică de miasmele unei frazeologii în care cuvintele abstracte, lipsite de cuprins și neînsemnînd aproape nimic, pretindeau a rezolva problemele universului. Însă tocmai această critică meritoasă a frazeologiei deșarte a descoperit și contradicțiunea constantă între ideile noastre și formele civilizației, ne-a descoperit necesitatea de a trăi în mijlocul unor instituțiuni ce ni se par mincinoase și ne-a făcut pesimiști. În acest conflict pierdem adeseori bucuria de a trăi și dorința de a lupta: acesta e izvorul relei dispoziții care muncește pe oamenii culți din mai toate țările.

Arta antică, însă, precum și cea latină din veacul de mijloc erau lipsite de amărăciune și de dezgust, erau un refugiu în contra grijilor și durerilor. Literatura și artele sînt chemate dar să santifice inteligențele de această boală psihologică a scepticismului, și de aceea, în amintirea acelei arte care putea face asemenea minuni, am pus acestei foi numele *Fîntîna Blanduziei*, numele izvorului ce răsărea de sub un stejar în vecinătatea orașului Tibur, izvor care întinerea și inspira și despre care Horațiu spune (în piesa d-lui Alecsandri):

“Fîntînă Blanduzie! vei deveni tu încă
Celebră-ntre izvoare, cînd voi cînta stejarul
Ce-nfige rădăcina-i adînc în alba stîncă
Din care ieși viaie și vie ca nectarul.”

Dacă în autorii antichității, plini de adevăr, de eleganță, de idei nemerite și care vor rămîne pururea tineri, găsim un remediu în contra regresului intelectual, nu vom uita că și în timpurile noastre există un asemenea izvor pururea întineritor, poezia populară, atît cea de la noi, cît și aceea a popoarelor ce ne înconjoară. De aceea am dat și acestei literaturi un loc larg în coloanele noastre.

Pentru ca foaia să intereseze pe toți cititorii, i-am dat varietatea necesară și sperăm că concursul unui public binevoitor nu ne va lipsi.

E.

(*Fîntîna Blanduziei*, an. I, 1888, nr. 1 din 4 decembrie, în *Presa literară românească, articole-program de ziare și reviste (1789-1948)*, I, ediție, note, bibliografie și indici de I. Hangiu, cu o introducere de D. Micu, EPL, București, 1968, pp. 388-392)